

FYNSKE AARBØGER

VIII₂

UDGIVET AF
HISTORISK SAMFUND FOR FYNS STIFT
ODENSE 1963

INDHOLD

Madsen, Håkon Bennike, adjunkt, cand. mag: Næsby- hoved lens bønder 1502-1510	121-179
Pedersen, Johs., sognepræst: Familien Rohmann: Røn- ninge præstegård 1838-1848 II	180-241
Hansen, Günther, dr. phil., Köln: En eventyrer som tea- terdirektør i Odense	242-245
Ny lokalhistorisk litteratur	246-248

Manuskripter, der ønskes optaget i årbogen,
bedes sendt til lektor Aage Fasmer Blomberg, gartnerboligen, Langesø,
til hvem også henvendelser i redaktionelle anliggender
samt årbøger og andre skrifter,
der sendes til Historisk Samfund, bedes adresseret

FORENINGSMEDDELELSER

Søndag den 13. maj 1962 fandt den første sommerudflugt sted. Man samledes ved Otterup kirke. I kirken gjorde provisor Moltke, Otterup, rede for bygningshistorien og gav mange oplysninger om kirkens inventar. Samfundet takker provisor Moltke, fordi han så elskværdigt stillede sig til samfundets rådighed; særligt interesserede benyttede lejligheden til et besøg i Otterup museum, også her var provisoren en kyndig vejleder. Den medbragte frokost blev dernæst spist på Otterup hotel, og så samledes man på Hofmannsgave kl. 14½. Efter at frøkenene Hofman-Bang havde budt velkommen, holdt samfundets sekretær foredrag om gårdens historie, derefter fik medlemmerne lejlighed til at bese hovedbygningen og den smukke park. Samfundet beder frøkenene Hofman-Bang modtage en hjertelig tak for venlighed og gæstfrihed og for tilladelsen til også at aflægge et besøg på den naturskønne Enebærrode. Ca. 400 mennesker deltog i udflugten.

Lørdag den 2. juni afholdt samfundet en arkæologisk udflugt til dysserne i Lindeskov Hestehave ved Ørbæk og til langdyssen ved Ellested under kyndig vejledning af museumsinspektør, cand. mag. Erling Albrechtsen. Vi bringer her ved museumsinspektøren en hjertelig tak. O. 100 medlemmer deltog.

I anledning af 300 året for Corfitz Ulfeldts og Leonore Christines ophold på Ellensborg (Holckenhavn) afholdt samfundet et møde i Holckenhavns slotskapel lørdag den 16. juni. Professor, dr. phil. Bøggild-Andersen holdt her foredrag om Corfitz Ulfeldts sidste år. På grund af pladsforholdene kunne desværre kun 140 medlemmer være tilstede. Samfundet retter en hjertelig tak til lensbaron Holck for hans gæstfrihed.

Søndag den 16. september gik årets sidste udflugt til Gaunø. Vi tog med tog og færge til Korsør og kørte derfra i turistbiler til Gaunø. Lensbaron Reedtz-Thott bød vore medlemmer velkommen, og i slotskapellet skildrede han derefter Gaunøs og kapellets historie. Senere var der lejlighed til at se den store portrætsamling og parken. Samfundet takker lensbaronen for al hjælp og bistand. O. 200 medlemmer deltog i turen.

Lørdag den 30. marts 1963 holdtes årsmøde og generalforsamling i Møntergårdens kirkesal i Odense. Forinden afholdtes repræsentantskabsmøde i „Den gamle Kro“ i Overgade. Kl. 15 åbnedes årsmødet, og som sædvanlig fyldte medlemmerne hele kirkesalen. Til dirigent valgtes advokat N. J. K. Kjærsgaard. Samfundets formand aflagde derpå beretning, hvori han blandt andet omtalte årets udflugter og møder og redegjorde for sommerens program. Jacob Ulfeldts jordebog, til hvis trykning samfundet har ydet bistand, ville formentlig udkomme til efteråret. Formanden takkede dernæst staten, kommunale myndig-

heder og private institutioner for deres støtte og rettede en særlig tak til den Hjelmstjerne-Rosencroneske stiftelse for dens støtte til bogen om historikeren Vedel Simonsen. Trykningen af denne bog og årbogen havde dog været en hård belastning for samfundet, og man kunne derfor kun udgive en mindre bog til efteråret.

Kassereren, statsaut. revisor Erik Nærøe, forelagde regnskabet, der balance-rede med kr. 34.000 og sluttede med en kassebeholdning på 685 kr.

Til medlemmer af repræsentantskabet genvalgtes rentier Chr. Hansen, Årslev, statsaut. revisor Nærøe, Odense, cand. pharm. H. Brandt, Fåborg, overbibliotekar Holck, Assens, tandlæge Kiilsgaard, Rudkøbing, sognerådsformand Gunni Rud, Horne, museumsinspektør Marcussen, Svendborg, og overlærer Weber, Marstal. Amtsrådsmedlem, kommunelærer E. Rasmussen, Otterup, og arkivar Seesten, Sct. Clemens, ønskede ikke genvalg.

Til revisorer genvalgtes bankfuldmægtig Aage Sørensen, Odense, og da førstelærer Rasmussen, Frørup, ikke ønskede genvalg, valgtes bankbestyrer Lindegaard, Odense. Til revisorsuppleant valgtes bankassistent Due, Kerteminde.

Efter generalforsamlingen holdt museumsinspektør Olaf Olsen foredrag med lysbillede om vikingeskibene fra Roskilde Fjord.

Efter mødet genvalgte repræsentantskabet forretningsudvalget.

REPRÆSENTANTSKABETS MEDLEMMER

Berner Schilden Holsten, H., lensbaron, Langesø.
 Bjerre, Hans, overlæge, dr. med., Faaborg.
 Blomberg, A. Fasmer, lektor, Langesø.
 Brandt, H., cand. pharm., Faaborg.
 Dinesen, A., gårdejer, Bukkerup pr. Glamsbjerg.
 Ehlert, Knud, læge, Bogense.
 Frederiksen, Svend, gårdejer, Åsum pr. Odense.
 Hansen, Kr., rentier, Birkely, Årslev.
 Hansen, H. P., gårdejer, Eskildstrup pr. Pederstrup.
 Hansen, Philip, kredsdyrlæge, Svendborgvej, Hjallesø.
 Holck, J., overbibliotekar, Assens.
 Kiilsgaard, Chr., tandlæge, Rudkøbing.
 Larsen, Svend, museumsdirektør, Odense.
 Marcussen, Ove, museumsinspektør, Svendborg.
 Nielsen, C. Lindberg, landsarkivar, Odense.
 Nielsen, J. Due, restauratør, Kerteminde.
 Nærø, Erik, aut. revisor, Odense.
 Petersen, Aage, programleder, Middelfart.
 Petersen, Garnæs, friskolelærer, Refsvindinge.
 Priisholm, K., statshusmand, Gyldenmose (Taasinge) pr. Svendborg.
 Rud, Gunni, sognerådsformand, Horne.
 Stenbjerre, Knud, rektor, Nyborg.
 Strøbyberg, Jens, apoteker, Assens.
 Weber, J., overlærer, Marstal.

FORRETNINGSUDVALGET

Lensbaron Berner Schilden Holsten, Langesø, formand.	
Overbibliotekar J. Holck, Assens, næstformand.	
Revisor Erik Nærø, Odense, kasserer.	
Lektor Aage Fasmer Blomberg, Langesø, sekretær.	} Medlemmer af skriftudvalget.
Gårdejer H. P. Hansen, Eskildstrup pr. Pederstrup.	
Friskolelærer Garnæs Petersen, Refsvindinge.	
Landsarkivar Lindberg Nielsen, Odense.	

IV

Ved salg til medlemmerne af de ældre årbøger m. v. gælder indtil videre følgende priser (henvendelse til sekretæren, lektor Blomberg, Gartnerboligen, Langesø):

HISTORISK AARBOG FOR ODENSE OG ASSENS AMTER

Aarboeg 1919, 1922-34, 1936-38, i alt 18 hæfter: 10 kr., enkelte hæfter 1 kr.
 Registerhæfte til Aarboeg 1913-25: 50 øre.
 Maaløe: Assens gennem 700 Aar: 5 kr.
 Jacob Madsens Visitatsbog, i Hæfter: 2 kr., enkelte hæfter: 50 øre.

HISTORISK SAMFUND FOR SVENDBORG AMT

Aarboeg 1916: 5 kr. pr. stk., for så vidt eksemplarer haves (udsolgt i boghandelen).
 Aarboeg 1918-22, 1924-37, i alt 18 hæfter: 10 kr., enkelte hæfter 1 kr. (bogladepris 2 kr. pr. hæfte).
 Den Reventlowske Skole i 150 Aar: 3 kr. (udsolgt i boghandelen).
 Ejnar Pedersen: Friderich Bagger til Juulskov: 1 kr. (bogladepris 2 kr.).
 Albert Thomsen: Avnslev-Bovense Sognes Historie I (særtryk af Svendborg amt): 1 kr. (bogladepris 2 kr.).
 Løgstrup: Danmarks ældste Præstegaard (særtryk af Svendborg amt): 1 kr. (bogladepris 2 kr.).
 L. Böttiger: Vesterskjærninge, Ulbølle og Omegn: 5 kr. (udsolgt i boghandelen).

HISTORISK SAMFUND FOR FYNS STIFT

Fynske Aarbøger 1939-51: 2 kr. pr. årgang.
 — — 1952-56: 5 kr.
 — — 1957-61: 8 kr.
 — — 1958: er udsolgt.
 — — 1962: 10 kr.

Hans Henrik Jacobsen: Historikeren Vedel Simonsen t. Elvedgaard: kr. 10,00.
 Balslev: Fra fynske Præstegaarde: kr. 3,50.
 Danmarks Riges Breve, Amtsudgaven for Fyn og Lolland-Falster, II 1-3: 1 kr. pr. hæfte (ikke i boghandelen).
 Blatt: Under vor Haand og Segl: 50 øre.
 C. A. Christensen: Historiske Oversigter til Danmarks Riges Breve. I. hæfte 1250-1305: 50 øre.
 Jørgen Hæstrup: Vaabenmodtagelser paa Fyn under Besættelsen. Kr. 3,00.
 For medlemmerne gælder indtil videre følgende prisnedsættelser:
 E. Kroman: *Skriftens Historie i Danmark fra Reformationen til Nutiden*: favørpris kr. 10,00 (bogladepris 18 kr.).

Danmarks Riges Breve kan fås for 8 kr. pr. bind (bogladepris 12 kr.) ved henvendelse til: Det danske Sprog- og Litteraturselskab, H. C. Andersens Boulevard 44, København V.

Dr. Hjelholts Skriftprøver fra Tiden efter Reformationen til Midten af det 19. Aarhundrede. Favørpris kr. 6,80 (bogladepris kr. 8,50).

Nygaard: Anvisning til at drive historisk-topografiske Studier. Kr. 2.00.

Helge Søgaard: *Litteraturvejledning for kulturhist. provinsmuseer.* Kr. 5.00.

Nationalmuseet og den lokalhist. forskning. Kr. 2.00.

Knud Prange: *Heraldisk Nøgle til Nyt dansk Adelslexikon.* Kr. 16.00.

H. Hansen: *Opbevaring og ordning af købstadarkiver.* Kr. 2.00.

Bauer: *Calender for årene indtil 2200 e.* Kr. 12.00 kr., indb. 14.00 kr.

Knud Prange: *Heraldik og Historie.* Kr. 7.00, indb. 9.00.

Ved henvendelse til Dansk Hist. Fællesforening, landsarkivet, Viborg, kan medlemmer af foreninger under D.H.F. til favørpris erhverve disse bøger.

Ved henvendelse til sekretæren, lektor Blomberg, Gartnerboligen, Langesø, kan medlemmerne købe Svendborg amts bebyggelsesnavne, udgivet af stednavneudvalget, for kr. 10 (bogladepris kr. 24).

Ligeledes kan medlemmerne ved henvendelse til Dansk Hist. Fællesforening, landsarkivet, Viborg, tegne subskription på det af Dansk Historisk Fællesforening udgivne tidsskrift *Fortid og Nutid* for 15 kr. + portopenge.

„Udvalget for udgivelse af kilder til landbefolkningens historie“ tilbyder medlemmerne sine publikationer til favørpris ($\frac{2}{3}$ af bogladepris).

Udgivet eller under udgivelse er: 1. Ældre danske tingbøger. Herlufsholms birks tingbog 1616-19, 1630-33 (ca. 40 ark.). Åsum herreds tingbog 1640-48 (ca. 52 ark.). Skast herreds tingbog 1636-40 (ca. 80 ark.). Sokkelund herreds tingbog 1621-22, 1625-30 (ca. 52 ark.). Favørpris 1 kr. pr. ark a 16 sider + porto.

2. Kilder til kirke- og præstegodsets historie. Sjællands stifts landebog 1567. Favørpris 10 kr. + porto.

Bestillinger modtages af udvalgets sekretariat, adr.: Rigsarkivet, København K.

Diplomatarium Fabriciarum III bd, indeholder en brevveksling mellem medlemmer af slægten Fabricius, der nedstammer fra Søren Jørgens Smed i Faaborg. Hovedbrevskriveren i samlingen er Hans Fabricius, sognepræst til Rudkøbing-Skrøbelev, og Frederik Ludvig Fabricius, en søn af Lauritz Fabricius, forvalter ved grevskabet Laurvigen. Interesserede medlemmer kan købe bogen, der rummer meget kulturhistorisk stof, ved henvendelse til sekretæren, lektor Åge Fasmer Blomberg, Langesø. Bogen koster 10 kr.

De eksemplarer, Historisk Samfund modtager af andre historiske amtssamfundes årbøger, deponeres i Assens Amtsbibliotek, hvor interesserede medlemmer kan låne dem.

VI

Ifølge paragraf 2 i lov om naturfredning nr. 140 af 7. juni 1937 er alle jordfaste fortidsminder såsom gravhøje, gravpladser, stendysser og bautastene, voldsteder o. lign., gamle befæstningsanlæg samt ruiner fredet; der kan af fredningsnævnene træffes bestemmelse om, at der inden for en omkreds af 100 m fra fortidsmindet ikke må opføres nogen bygning, foretages beplantning eller anden foranstaltning uden særlig godkendelse.

I den anledning anmodes samfundets medlemmer om at have deres opmærksomhed henvendt herpå og gøre deres til, at fortidsminderne bevares på sømmelig måde, og såfremt dette ikke er tilfældet, da straks give meddelelse herom til formændene for fredningsnævnene i Odense, Assens og Svendborg amter, dommer *P. R. Edrin*, Odense, dommer *Klingenberg*, Assens, og dommeren i Faaborg.

Forretningsudvalget henstiller indtrængende til medlemmerne at skaffe nye medlemmer. I betragtning af, hvor meget der gives for årskontingent 10 kr., skulle hvert medlem nemt kunne skaffe mindst eet nyt medlem.

HISTORISK SAMFUND FOR FYNS STIFT

er opstået 1939 ved sammenslutning af Historisk Samfund for Odense og Assens amter og Svendborg amts historiske samfund.

LOVE

for

Historisk Samfund for Fyns Stift.

§ 1.

Formålet for Historisk Samfund er at vække og nære den historiske interesse og at fremme studiet af den fynske øgruppes historie.

§ 2.

Dette formål søges nået:

1. Ved udgivelse af arbejder vedrørende den fynske øgruppes historie, navnlig et årsskrift, kaldet „Fynske Årbøger“.
2. Ved afholdelse af møder, med foredrag fortrinsvis om emner fra landdelens historie, og ved udflugter til historisk interessante egne og steder.

§ 3.

Medlem kan enhver blive ved skriftlig eller mundtlig henvendelse til et medlem af bestyrelsen (repræsentantskabet eller forretningsudvalget) eller en af tillidsmændene. Årsbidraget er 10 kr., som opkræves ved udsendelsen af årsskriftet sammen med udsendelsesomkostningerne. Ændring af årsbidragets stør-

relse og af opkrævningsmåden kan ske efter repræsentantskabets beslutning. Udmeldelse må ske til kassereren inden hvert års 1. januar.

§ 4.

Styrelsen består af repræsentantskabet og forretningsudvalget.

Som medlemmer af *repræsentantskabet* indtræder i første omgang samtlige medlemmer af de to amtssamfunds bestyrelser, i alt 24. Repræsentanterne vælges på 3 år, således at der hvert år afgår en trediedel, de første to gange ifølge lodtrækning. Ved fremtidige valg, der finder sted på årsmødet, skal der tilstræbes en passende fordeling af mandaterne mellem de to amter og mellem land og by. For at muliggøre en hensigtsmæssig repræsentation for de forskellige herreder og byer kan antallet af repræsentanter forøges udover de oprindelige 24.

Repræsentantskabet vælger hvert år, umiddelbart efter årsmødet, af sin midte et *forretningsudvalg*, bestående af formand, næstformand, kasserer og sekretær samt yderligere tre medlemmer. Formanden og næstformanden skal være hjemmehørende i hver sit amt. Af forretningsudvalgets midte sammensættes et skriftudvalg bestående af to medlemmer fra hvert af de to amter.

§ 5.

Årsmødet afholdes i årets første kvartal. Her aflægges beretning om virksomheden, og det reviderede regnskab forelægges, ligesom der foretages valg af repræsentanter og to revisorer.

Regnskabet går fra 1. januar til 31. december.

§ 6.

Årsmødet bekendtgøres forud efter styrelsens skøn. Forslag, der ønskes behandlet, indsendes til formanden inden 1. januar. Lovændringer kan kun vedtages på årsmødet (eller på en ekstraordinær generalforsamling), når $\frac{3}{4}$ af de mødte medlemmer stemmer derfor.

TILBUD

Hans Henrik Jacobsen: En Landsbys Skæbne. Allesøs Besættelse 1943-47 tilbydes medlemmerne til en favørpris à kr. 7.50. Man bedes henvende sig til lektor Åge Fasmer Blomberg, Gartnerboligen, Langesø.

I løbet af efteråret 1962 udsendte sognepræst Oluf Balslev under titlen *Degnestol og skolebank* en skildring af skolens historie i Stenløse og Fangel sogne. – Blandt degnene findes Ib Schönbergs oldefar, som var den sidste degn i hele Odense herred, og blandt lærerne kan nævnes en så særpræget og betydelig mand som Ludvig Biilmann i Fangel. – Bogen er på ca. 100 sider og er illustreret. – Historisk Samfunds medlemmer kan få bogen til favørpris, 12.85 kr., ved bestilling hos lektor Blomberg.

KASSEREGNSKAB FOR ÅRET 1962

INDTÆGTER		UDGIFTER	
Beholdning	5.797,31	Bogtrykkeri, kliché og duplikering	23.319,14
<i>Tilskud:</i>		Foredrags- og forfatterhonorar	1.651,00
Undervisningsministeriet:		Udgifter ved udsendelse, porto, telefon etc. ...	6.232,41
Ordinært	850,00	Bidrag til illustrering af Jacob Ulfeldts jordebog	
Ekstraordinært	1.425,00	fra 1588	1.000,00
	<u>2.275,00</u>	Forsikring	54,00
Assens by	50,00	Udgifter ved generalforsamling og andre møder	385,50
Bogense by	105,00	Kontingent til Dansk historisk Fællesforening ...	360,00
Fåborg by	40,00	Blomster og gaver	360,00
Kerteminde by	100,00	Girogebyr	4,39
Nyborg by	50,00	Budkørsel	100,00
Odense by	500,00	Diverse	70,50
Svendborg by	150,00		
Assens amt	100,00	<i>Beholdninger:</i>	
Odense amt	200,00	Kasse	10,40
Svendborg amt	200,00	Fyens Landmandsbank	524,35
Diverse institutioner og sogneråd	1.580,00	Fyens Disconto Kasse	6.015,79
	<u>5.350,00</u>	Giro	135,10
Hjelmstjerne Rosencrones Stift.: Tilskud til			<u>6.685,64</u>
udgivelsen af bogen om Vedel Simonsen ...	3.350,00	÷ skyldig Andelsbogtrykkeriet i	
Kontingenter	18.494,05	Odense	6.000,00
Salg af gamle årbøger	800,37		<u>685,64</u>
Godtgørelse af papirafgift	274,94		
Overskud ved udflugter	99,85		
Indvundne renter	210,76		
	<u>34.027,28</u>		<u>34.027,28</u>

Odense, den 22. marts 1963.

sign.: Erik Nørøe.

Ovenstående regnskab er fundet i overensstemmelse med bøgerne, som vi har revideret. Beholdningerne er forevist os.

Odense, den 22. marts 1963.

sign.: Aage Sørensen.

sign.: F. Lindegaard.

NY LOKALHISTORISK LITTERATUR

Ove Marcussen: Svendborg købstads historie, udgivet af Svendborg by II, 1-2 1837-1953, 1960-61. 992 sider.

Som tidligere omtalt fyldte Svendborg købstad 700 år i 1953, og fra byrådets side besluttede man at fejre begivenheden ved at lade udarbejde en byhistorie. I 1959 forelå første del ved J. A. Bro-Jørgensen (omtalt i Fynske Årbøger 1960), og nu foreligger Ove Marcussens skildring af byens historie fra 1837 og til vore dage.

Det er faldet i forfatterens lod at skulle skildre udviklingen i Svendborg i det tidsrum, der var præget af en enestående materiel fremgang. 1837 er et vigtigt år i vore købstæders historie. Med kommunaloven af 1837 lagdes grunden til det kommunale selvstyre, der var forsvundet under enevælden. Helt uden gnidninger med de kgl. embedsmænd gik det i begyndelsen ikke, men i byfoged Chr. von Jessen fik byen en liberalt indstillet og meget dygtig embedsmand; i hans tid (1845-59) blev Svendborg en af landets bedst styrede kommuner. Det var købmandsstanden og embedsmændene, der gav tonen an i borgerrepræsentationen, og de var i 1840'erne og fremover nationalliberale, men o. 1870 blev højre dominerende i byrådet, senere kom også repræsentanter for venstre og socialdemokratiet, og i 1937 fik sidstnævnte parti for første gang flertal i byrådet. Fra gammel tid var amtshuset i Nyborg, men da greve L. F. H. Brockenhuus-Schack i 1867 blev udnævnt til amtmand over Svendborg amt, flyttedes amtshuset til Svendborg. Den nye amtmands dygtige embedsførelse skabte ham en så enestående position i by og på land, at han i 1901 udnævntes til byens æresborger. I 1840 var Svendborg med 3577 indbyggere nr. 10 af landets 68 købstæder, i dag nr. 12. Byens vækst viser dog store svingninger; størst fremgang var der i 1840'erne og i 1890'erne. Med rette har forfatteren lagt vægt på skildringen af den økonomiske udvikling. Pengekrisen i 1857 medførte en kortvarig økonomisk stilstand, men en ny fremgang satte ind i 1860'erne, og den følgende tid blev præget af initiativ og virkelyst. Det fremhæves, hvilken betydning skibsfarten fik for byen; endnu til 1895 var byens sejskibsflåde den største udenfor København. Under første verdenskrig gik det dog stærkt tilbage med skibsflåden, og først i vore dage er den svendborgske handelsflåde blevet genskabt. Hertugdømmernes afståelse i 1864 fik afgørende betydning for byens handel og skibsfart, langt de fleste importerede varer kom fra hertugdømmernes havnebyer, og først efter 1864 blev handelen på København af betydning. Omlægningen af landbrugets produktion i 70'erne førte til en stor nedgang i kornhandelen, men samtidig trængte industrien frem og dermed den nye tid med den begyndende arbejderbevægelse. Overalt i bogen mærker man forfatterens kendskab og kærlighed til sin by, og gang på gang støder man

på ting, som kun den lokalkendte har mulighed for at kende, det giver bogen en egen charme. Rundt om i bogen vrimler det med godt kulturhistorisk stof; et uddrag af møller Morten Jørgensens dagbøger fra 1840'erne giver et godt billede af dagliglivet i Svendborg. Man kunne ønske at få mere af disse dagbøger trykt eller bearbejdede.

Dalum sogns historie ved *Jacob Hansen* og *Knud Mortensen*, udgivet af Dalum kommune, I, 2, 1961. 422 sider.

I det nye bind af Dalum historie skildres perioden 1662–1765. 1662 er et vigtigt år i sognets historie, da måtte en af kronens store kreditorer, admiralitetsråd og landsdommer Jens Lassen, overtage Dalum kloster med underliggende bøndergods, og hermed gik dette krongods over på private hænder. Jens Lassen er en driftig og initiativrig vestjyde, der begynder sin løbebane som skriver for lensmanden i Christiansstad. Snart kom han til København, hvor han gjorde sig gældende som partner i et handelskompagni og ved leverancer til kronen. Karl-Gustav-krigene blev den helt store chance for ham, og da krigen sluttede, fik han for sine leverancer til hæren udlagt ikke blot Dalum kloster og gods, men nogle år senere også St. Knuds kloster og ladegård. Hans forretninger med kronen var således meget udbyttebringende, og hans regnskaber kunne sikkert ikke tåle nøjere ransagning. Han fik selvfølgelig mange fjender, men så længe Griffenfeldt var ved magten, synes han at have været urørlig. I 1680 blev han imidlertid den store revisionskommissions første offer, der blev gjort udlæg i hans gods, og han måtte tilbagebetale mange tusinde rdl. Et forsvarsskrift „En oprigtig dansk patriot“ forsøgte at støtte ham, der virkelig også under svenskekrigene havde vist et patriotisk sindelag. Skønt der blev farets hårdt frem mod ham, var han ved sin død 1706 stadig en stor godsejer. Dalum kloster og gods var blevet frygtelig mishandlet under Karl-Gustav-krigene, men der kan ikke være tvivl om, at godset økonomisk gik frem i de 20 år, Jens Lassen ejede det. Nogen elskværdig husbond var han dog ikke, den procesivrige mand var kendt for sin strenghed og havde i den henseende en god håndlanger i broderen Niels, der var ridefoged på Dalum.

1682 gik Dalum kloster og gods over til stiftsbefalingsmand Diderik Schult til Findstrup (Holstenshus). Han gav Dalum kloster navnet Christiansdal. Da han betragtede Findstrup som hovedbesiddelsen og efterhånden kom i økonomiske vanskeligheder, blev slægten Schults ejertid kun kort. Allerede 1693 blev Hjallesse ryttergods, og til dette ryttergods føjedes Christiansdal i 1718, og fra nu af styredes hele sognet indtil 1765 atter af kgl. embedsmænd. 1765 købtes Dalum kloster og gods på auktion af Chr. Benzon. Rytterbøndernes daglige overordnede var efter 1693 regimentsskriveren, som sådan virkede Hans Langsted 1723–65, både han og overinspektøren Hans Simonsen til Erholm var retsindige mænd, der ofte tog bøndernes parti og ønskede at se dem sidde i tryghed på deres gårde. Alt i alt synes rytterbønderne at have siddet bedre i det end de sjællandske rytterbønder. Brutal behandling er ikke nævnt i kilderne, og kun en enkelt gang i 1763 truer regimentsskriveren med at tage træhesten i anvendelse.

Selv om skildringen af gård og gods er det primære i denne fremstilling af

sognets historie, bliver der også lejlighed til at skildre præst og kirke, skole og degn, mølle og møllere, en mængde personer i Dalum sogn lærer vi at kende, og herigennem får vi et billede af livet i det gamle Dalum. Til dette tidsrum af Dalum sogns historie findes et stort kildemateriale. Det har været et betydeligt arbejde at gennemgå dette kildestof, men det har lønnet sig, idet det er lykkedes at kaste nyt lys ikke blot over Jens Lassens tid på Dalum kloster, men i endnu højere grad over ryttergodset, hvis historie for største delens vedkommende hidtil har været ukendt.

Aage Petersen: I Tranlygternes skær, Nordisk Litteratur Forlag, Odense, 1962, 127 sider.

Det er i denne bog lykkedes Middelfarts flittige og initiativrige byhistoriker Aage Petersen, at give os et billede af livet i den gamle by ved Lillebælt, d. v. s. en skildring af det nittende århundredes Middelfart, der bogstavelig talt ophørte ved århundredeskiftet, da vægterens sang forstummede i den lille bys stille gader. Vi får i bogen en mængde at vide om livet i byen, om markedsdage og kongebesøg, og om byens søfolk, der for på det fjerne Østen. Et herligt billede oprulles af Middelfart som turistby i århundredes slutning. Skal imidlertid nogle af de fremragende øjeblikk-billeder fremhæves, må det blive skildringerne af byen i krigsårene 1848-50 og 1864. Med sin bog har forfatteren vist, hvilke rige muligheder, der er i et byarkiv og i et lokalt museum. En anden vigtig kilde er den lokale avis, den er for lokalhistorikeren en guldgrube, og med lune har Aage Petersen fremdraget en mængde småtræk, og resultatet er også blevet en livfuldt skrevet bog, som man læser med største fornøjelse.

C. H. Andersen: Boye og hans Bande, Nordisk Litteratur Forlag, Odense, 1962, 80 sider.

Alle på Fyn har hørt om Vissenbjergrøverne, og talrige sagn og fortællinger er knyttet til dem. I 1850'erne røvede og plyndrede Johan Henrik Boye og hans bande på Vestfyn, det er dette, der skildres i bogen, og forfatteren har her fundet et emne, der vil interessere mange. Efter 10 års forløb indhentede retfærdigheden Boye, der 1856 blev dømt og henrettet på „Boyes Banke“ ved Assens landevej. Boyes fader var en hæderlig håndværker, og slægten skal have haft både præster og borgmestre i sine rækker. Boye havde udmærkede evner og var kunstnerisk begavet, en prøve herpå er en gengivelse af en akvarel af skafferen Niels Nielsen Tambour, Boyes broder, Anders Christiansen Boye, skal have været elev på kunstakademiet og var en god portrættegner og maler. Forfatteren har indsamlet et stort stof og bygger sin skildring ikke blot på mundtlig overlevering, men også på breve og retsdokumenter. Foruden med Boye, stifter vi bekendtskab med flere af bandens medlemmer, som Anders Pranger, Sosmeden og hans kone, samt Stiki rend- skrædderen. Den, der mest bidrog til at politiet fangede Boye, var Tovlig-Lars, Professor Rasmus Nielsens konkurrent i skolen. Der gives et godt billede af datidens retsforhold, og det er en bog, som sikkert vil finde mange læsere.

Blo.